

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 12/2008 vp

Hallituksen esitys laeiksi yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain muuttamisesta ja henkilötietolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä maaliskuuta 2008 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain muuttamisesta ja henkilötietolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta (HE 19/2008 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Raila Kangasperko, työ- ja elinkeinoministeriö
- lainsäädäntöneuvos Helena Hynynen, oikeusministeriö
- professori Mikael Hidén
- professori Olli Mäenpää
- professori Tuomas Ojanen
- professori Kaarlo Tuori.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— professori Niklas Bruun.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lakiin muun muassa säännös siitä, millä perusteilla työnantajalla olisi oikeus käsitellä työtehtävään jo muutoin valitun työnhakijan tai työtehtäviä vaihtavan työntekijän taikka virkamiehen henkilöluottotietoja, kun tämän on tarkoitus toimia työtehtävissä, jotka edellyttävät erityistä luotettavuutta ja joihin liittyy työtehtävien luonteen johdosta mahdollisuus laittoman taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Sääntelyn tarkoituksena on, että työnhakijat ja työntekijät tulevat arvioiduiksi

vain sellaisten tietojen perusteella, joilla voi olla merkitystä työtehtävien hoidossa.

Henkilötietolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännös, jonka mukaan henkilötietolain muutoin kumottua 20 §:n 4 momenttia sovelletaan luovutettaessa työnantajalle työnhakijaa tai työntekijää koskevia henkilöluottotietoja, ehdotetaan samalla kumottavaksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan keväällä 2008.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa sääntelyä arvioidaan perustuslain 10 §:n 1 mo-

mentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta, perustuslain 15 §:n turvaaman omaisuudensuojan näkökulmasta sekä perustuslain 18 §:n 1 momentissa säädetyn työn ja ammatin valitsemisen vapauden ja 3 momen-

tissa säädetyn laittoman irtisanomisen valossa. Hallituksen näkemyksen mukaan lakiehdotukset voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Henkilöluottotietojen merkitys työelämässä on kasvanut erityisesti arvioitaessa työntekijän luotettavuutta työhönottotilanteissa. Lakiesityksen tavoitteena on luoda pelisäännöt ja edellytykset työnantajan oikeudelle käsitellä työnhakijan tai työntekijän henkilöluottotietoja. Sääntely täydentää luottotietolakia työelämän osalta. Lakiin yksityisyydensuojasta työelämässä ehdotetaan uutta 5 a §:ää, joka määrittelee ne erityistä luotettavuutta edellyttävät tilanteet, joissa työnantajalla on oikeus saada ja käyttää työntekijästä luottotietolain 4 luvussa tarkoitettuja henkilöluottotietoja.

Sääntelyllä on merkitystä perustuslain 10 §:n 1 momentin takaaman yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta, mutta osittain myös perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuudensuojan kannalta. Tällöin tulee arvioitavaksi, täyttääkö sääntely perusoikeuksien yleiset rajoittamisedellytykset.

Perustuslakivaliokunnan mielestä säännösehdotukset täyttävät yleisesti ottaen lakitasoiseen sääntelyyn liittyvät täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset, sillä ne henkilöryhmät, joita työnantajan oikeus koskee, on täsmällisesti määritelty. Kun tavoitteena on työnantajan tai tämän asiakkaan omaisuuden suojaaminen, on säännösehdoituksille olemassa hyväksyttävät perusteet.

Henkilöluottotietojen käsittely

Työnantajalle ehdotetaan 1. lakiehdotuksen 5 a §:n nojalla oikeutta saada ja käyttää tehtävään valittua työnhakijaa koskevia henkilöluot-

totietoja, kun työnhakijan on tarkoitus toimia työtehtävissä, jotka edellyttävät erityistä luotettavuutta. Ehdotetussa säännöksessä ei kuitenkaan aseteta mitään edellytyksiä henkilöluottotietojen saamiselle. Esityksen perustelujen mukaan mainittujen tietojen saamisen edellytyksenä on voimassa olevassa 3 §:ssä mainittu tarpeellisuusvaatimus. Lisäksi tietojen tulee liittyä välittömästi työntekijän työsuhteeseen tai johtua muun ohella työtehtävien erityisluonteesta. Säännös on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 9/2004 vp, s. 3/I ja PeVL 27/2000 vp, s. 2/I).

Ensisijassa henkilöluottotiedot kerättäisiin voimassa olevan lain 4 §:n mukaan työntekijältä itseltään, mutta käytännössä niitä hankittaisiin henkilöluottotietoja saavilta ja käsitteleviltä yrityksiltä. Esityksen perustelujen mukaan työnantajalla ei ole velvollisuutta pyytää henkilöluottotietoja, mutta säännös ei myöskään luo yleistä velvoitetta luottotietorekisterin pitäjälle luovuttaa työnantajalle luottotietoja, "vaan luovuttaminen perustuisi voimassa oleviin käytäntöihin". Rekisterinpitäjän tulisi "jollakin asianmukaisella tavalla" ennen luovuttamista ottaa selvää sitä, onko luovutuksensaajalla lainmukainen käyttöperuste. Luottotietojen luovuttaminen edellyttää siis tiettyä harkinnanvaraisuutta. Kuitenkin se, miten rekisterin pitäjät selvittävät pyydettyjen henkilöluottotietojen käyttötarkoituksen, jää melko avoimeksi.

Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan säännöstä on asianmukaista täsmentää siten, että henkilöluottotietojen saamisen ja käytämisen edellytyksiin lisätään tietojen tarpeellisuus työnhakijan luotettavuuden arvioimiseksi. Tällöin rekisterin pitäjän harkinnassa, onko työnantajalla laillinen peruste saada ja käyttää

tietoja vai ei, tulee ottaa huomioon työtehtävien laatu ja merkitys kokonaisuudessaan. Valiokunnan mielestä ehdotettu 5 a § voisi alkaa esimerkiksi seuraavasti: "Työnantajalla on oikeus saada ja käyttää tehtävään valittua työnhakijaa koskevia *henkilön luotettavuuden arvioimiseksi tarpeellisia* luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuja henkilöluottotietoja, kun..."

Ehdotetun pykälän 6 kohdan mukaan henkilöluottotietoja voitaisiin tarkistaa työnhakijasta, jonka tehtäviin kuuluisi työnantajan tai tämän asiakkaan omaisuuden vartiointi. Oikeasuhtaisuuden kannalta on arveluttavaa, että esimerkiksi tavallinen teollisuusvartiointi kuuluisi tähän ryhmään. Valiokunnan mielestä säännöstä voitaisiin vielä muotoilla siten, että vartioitavan omaisuuden laatu edellyttää erityistä luotettavuutta.

Lakiehdotuksesta puuttuvat tietojen luovuttamista koskevat korvaussäännökset. Nykymuodossaan ehdotettu 5 a § koskettaa siten jossain määrin luottotietotoimintaa harjoittavien yritysten perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa. Valiokunta pitää tarpeellisena, että lakiin lisätään asianmukaiset säännökset siitä, että luottotietojen luovuttamisesta voidaan periä kohtuullinen korvaus.

Valiokunnalla ei ole huomautettavaa 2. lakiehdotuksesta.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 22 päivänä toukokuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj. Jacob Söderman /sd
jäs. Tuomo Hänninen /kesk
Elsi Katainen /kesk
Kimmo Kiljunen /sd
Esko Kiviranta /kesk
Kari Kärkkäinen /kd
Elisabeth Naucclér /r

Mikaela Nylander /r
Tuula Peltonen /sd
Veijo Puhjo /vas
Tapani Tölli /kesk (osittain)
Tuulikki Ukkola /kok
Ilkka Viljanen /kok
Antti Vuolanne /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kalevi Laaksonen.